

å samles ved Peter og Paulus' graver under den store forfølgelsen omkring år 258.

Da seieren var vunnet, og kristendommen ble statsreligion, ble kapellene for små. Martyrrester ble flyttet og plassert under altre og kirker ble bygd over dem. Da så folkevandringene begynte, og barbarene trengte inn i Rom, hjemsøkte de også katakombene i håp om å finne rikdommer der, men forgjeves. De oldkristne ble alltid gravlagt uten smykker og gravgaver. Etterhånden ble det derfor slutt på begravelsene i katakombene. De døde ble gravlagt under kirkegolvet og senere på kirkegårder som ble anlagt utenfor. De yngste innskriftene i katakombene skriver seg fra 560. Senere gikk kjennskapet til katakombene i glemmeboken. De ble først kjent og gjort tilgjengelige igjen i nyere tid, og ennå er de ikke fullt utgravd og kjent i hele sin utstrekning.

Vi stiger opp igjen og kommer ut i det blendende solskinn og den intense varmen. Det er som å vende tilbake fra en annen tid og en annen verden. Vi tar farvel med våre venner og fortsetter tankefulle videre utover Via Appia til Cecilia Metellas gravmæle. Den gamle brotegningen er på sine steder bevart, så en nesten fornemmer legionærenes taktfaste fotslag mot brostenene. Langs vegen vokser pinjer og sypresser som H. C. Andersen så sjarmerende har sammenlignet med oppslåtte og nedslåtte parasoller. Og romerske gravmæler og marmorfragmenter kanter den eldgamle hærvegen.

En kan ofte ha vanskelig for å gjenoppleve oldtiden i Rom fordi Middelalderen har dekket til så meget, og moderne turisme setter sitt preg på så mangt. Men i katakombene møter en det opprinnelige, enkelt og usmykket. Det er oldkirken i dens fremvekst, det er kristne menneskers håp og tro vi kan lese ut av de enkle innskriftene.

I sannhet — her taler stenene.

Hvem skal tenne julelysene?

Første søndag i advent tennes den store julegranen foran Universitetet. Da er det alltid en hel del samlet der, også mange barn.

Det sto en liten gutt like ved juletreet sammen med sine foreldre. Han var så forventningsfull og så på det store, mørke treet. Plutselig spør han: «Far, hvem skal tenne julelysene? Skal du gjøre det?» «Nei, ikke jeg.» «Skal du, mor?» «Nei, jeg vet ikke hvem det er som skal gjøre det.» «Ja, men det må da være en som tenner julelysene?»

Jeg lar spørsmålet gå videre. Hvem skal tenne julelysene hjemme hos deg i år? Skal du gjøre det?

I mange hjem er det ingen til å gjøre det. Misforstå meg ikke. Du skal nok ha juletre med glitter og stas og tente julelys. Men alt det er ikke det viktigste. Det skaper nok stemning, men den varer så kort. Snart er juletreet tørt, og stasen må tas av, og treet kastes ut.

Julelyset som skal tennes, er noe meget mere enn et stearinlys eller en liten elektrisk pære.

Det rette julelys som skal tennes, kaster alltid strålene over barnet i krybben. Alle andre lys kaster bare en kortvarig stemning. Men all stemning dør. Det som julelyset skinner på, er evig.

Det første julelys tente Gud selv, og siden er det tent av dem som selv er tent av Ham. Og julelyset forteller dette ene: **G u d e l s k e r m e g !** Derfor sendte han sin Sønn. Derfor hviler korsets skygge over Betlehemsstallen, og derfor er det lysskjær av påskesol i julenattens himmellys. Det julelys som skal tennes nå, viser vei til Ham.

Er det du som skal tenne julelysene hjemme hos deg?

Kanskje for første gang?

Kanskje for siste?

Men kjære, tenn det så alle må se Ham!

Biskop H. E. Wisløff.

Grongs eldste kirke

LITT OM BYGGVERKET OG KUNSTGJENSTANDENE

Grong kirke feiret nylig sitt 90-årsjubileum. Fyldige historiske beretninger ble levert både ved jubileumsgudstjenesten og i avisene ved denne anledning. Her vil vi ta for oss noen mer spesielle betraktninger for den eldste kirkes vedkommende.

De eldste kirkebygg i Norge ble oppført alt på Håkon den godes tid. Og den gang, som på Olav Tryggvasons tid, ble kirkene reist i naturlige sentra hvor den nye lære hadde funnet grobunn. Men den eldste planmessige kirkebyggningsstrategi som synes å ha gått ut på å plassere én kirke i hvert fylke, virkeliggjøres for alvor fra 1100-tallet av. De første av disse ble bygd av de kristne kongene. For Namdalsfylket ble kirken reist på Ranem, kanskje alt i slutten av 1100-årene. Men hvor det var nødvendig, ble alt i kristningstiden herredskirker reist av folket selv. Ved siden av disse ble det bygd en del av de såkalte høgendekirker — lettvinthetskirker (høgende = stor sengepute). Det var som regel godt situerte bønder som reiste slike kirker på sin eiendom. Og når Grong, Harran og Høylandet fikk sine egne kirker omkr. 1300, var det kanskje slike lettvinthetskirker. Veien til Ranem syntes for lang.

Hvordan den eldste kirke i Grong har sett ut, kjenner vi ikke til. Men den omtales som en stavkirke da den var moden for rivning, den eneste type som forøvrig kan komme på tale. Mens kirker i stein forutsatte utenlandsk bistand og veiledning under oppføringen, da bygninger i stein så å si var ukjente i Norge, kunne stavkirkene i alle fall i noe senere tid, oppføres av lokale bygningssnekkere. Men til tross for at stavkirkene oftest ble reist av den lokale befolkning, er de ikke uten forbilde. Stavkirkene er heller ikke noe særnorsk fenomen. Vi vet at denne kirke-type ble oppført både i Sverige, Danmark

og England, om det enn var i Norge at de skulle få den største utbredelse, trolig mellom 750 til 1000. Hvor avsides en kirke enn lå, var den utformet etter den spesielle funksjon en kirke har. De er ikke de hedenske hov med en ny tjeneste. Men de følger en plan og et skjema som var internasjonalt anerkjent. Grunnplanen for stavkirkene har den romerske basilika som modell, med kor og ett eller flere skip. De kunne reises som langkirker eller som korskirker og var både store og små. Kirken i Grong var p.g.a. et beskjedent folketal sikkert bare en ganske liten kirke med de særtrekk som utmerket en slik. Men stor eller liten, kirken bar tydelig preg av sin internasjonale sammenheng ved sin påvirkning av den romanske stil, rundbuestilen, som var gjennomgående i tiden.

Det som har gitt stavkirkene deres navn, er den bærende konstruksjon i bygget. På et underlag av stein ble svære stokker lagt i rektangelform. I hjørnene ble stokkene innfelt i hverandre. Og over denne innfellingen og med passende avstand fra hverandre på syllstokkene ble det reist søyler, staver, som bar taket. Ønsket en flere skip i kirken, ble en søylerekke satt opp over svillstokker som var lagt lenger ut. Enda en rekke kunne settes opp for å få en svalgang ytterst. Takhøyden ble senket for hver ny søylerekke så taket fikk den typiske trappeform.

I flere bygder hadde treskurden blitt en utviklet kunstart, ikke minst i bygder hvor den ble anvendt som utsmykning av vikingeskipene. Og i forbindelse med de nye gudshusene som nå ble bygd, kom denne særpregede ornamentikk til anvendelse til pryding av søylehoder og portaler. De eldste eksempler vi har på dette, viser en klar videreføring av ornamentikken fra den yngre vikingetid. Men etter hvert kom fremmede motiver inn og ble tilpasset

160x5
800
100x8
40x11
40
40
400x2,5
1000
700
500
300
800
600
600
4500

norsk følelse og stil. Slike fremmede innslag er plante- og dyremotiver. I Namdalen synes ikke treskjæring å ha hatt noen særlig fremtredende plass. Og det eldste gudshus i Grong har trolig heller ikke budt på særlig store innslag av denne art. Men da denne kirke er borte, og da det ikke gis noen annen beskrivelse av den enn at i 1679 «befindes denne ældgamle kirke av stavverk så aldeles av alder brøstholdig», beror vår formening om den gamle kirke bare på antagelser. Men det utstyr kirken hadde, synes dog å være usedvanlig rikt.

Det eldste klenodium som er oppbevart fra Grongs første kirke, er et **prosesjonskrusifiks** som nå befinner seg i

Prosesjonskrusifiks fra 1150—1200.

Videnskapsselskapets oldsaksamling i Trondheim. Det ble funnet i 1874 av professor Rygh i en kiste som stod under prekestolen i gamlekirken (den fra 1685) og inneholdt en del kirkeutstyr som ellers var ødelagt. Dr. Fr. Wallem har av forskjellige grunner antatt at dette krusifiks er en avbildning av det berømte Volto santo — det hellige ansikt — i Lucca i Italia og derfor ment at det skriver seg fra 1500-tallet. Men stilmessig grunner og den ikke

helt fagmessige utførelse forbyr denne antagelse som ville gjøre denne statue til et fremmedlegeme i tiden. Krusifikset er avgjort av romansk stil og regnes i dag å være fra annen halvdel av 1100-årene. Denne typen har sin opprinnelse i romerrikets østprovinser og kom til å få godt innpass i den eldste billedkunst i Vest-Europa. Grunnlaget for denne utformning er en bestemt oppfatning av soningsverket med spesiell utbredelse i østkirken, den såkalte monofysitisme, som hevdet at Kristus hadde bare én natur, den guddommelige: Jesus lider ikke på korset. Han står på korset som dødens beseirer og himmelsk hersker. Derfor avbildes han som stående på korset, kledd i fotsid kjortel med lange ermer og med krone på hodet. Oppfatningen er uttrykt i, angelsaksernes eldste religiøse dikt fra det 7. årh., Caedmons «korsdrøm»: «Da gjordet seg helten, den unge, Gud allmektig, mandig og veldig, og han steg opp på den høye galge, modig midt i manges påsyn, for menneskers lenker han løse ville.» Grongkorset er som en direkte illustrasjon til en linje i kors-sangen som vel med urette er tillagt Bernhard av Clairvaux: «på dette kors står han ufølsom i smerte». Typisk for den romanske stil er fortegningen, symbolet, som er nokså fjernt fra Bibelens lidende Frelser. Men den triumferende konge på korset gjorde kanskje i misjonstiden et sterkere inntrykk på våre barske forfedre.

Den funksjon et slikt prosesjonskors hadde, var dels å stå som pryd over eller bak alteret. Men ved spesielle anledninger ble krusifikset tatt ned og båret i spissen for opptog av prest og menighet, en prosesjon, ute eller i større kirker også inne. Slike prosesjoner, en skikk som går tilbake til oldtiden, fant sted på de tre små gangdagene som de tre dagene før Kristi himmelfartsdag ble kalt. Da gikk man rundt de tilsådde åkrer og de vågrønne enger mens presten ba om velsignelse over årsveksten. Kanskje har vårt kors blitt båret rundt de små åkerlappene og rydningene her i Grong? Eller på kirkelige festdager mens toget sang litaniet og anropte Maria

og helgenene? Slike opptog har sikkert etterlatt seg et sterkt inntrykk i et samfunn med en mer triviell hverdag enn vår.

I kisten hvor dette krusifikset lå, fant også Rygh et **røkelseskar av bronse**. Det er også av romansk type. Deksløst er utformet som en liten kirke. Karet som er fra tiden omkr. 1200, er noe defekt og oppbevares i museet i Trondheim.

Norsk kirkekunst skulle få sin gullalder på 1200-tallet. De mange store byggefor-tagender, den utfoldelse av interiør og den rikdom på prydgjenstander vi har på denne tid, vitner om økt velstand, finere smak og større fagmessig innsikt og ferdighet. Både arkitektur og kunstfremstilling trer fram i en ny form, den gotiske stil. Og samtidig med at denne stilform bryter igjennom i Norge, avløses i stor utstrekning utenlandske kunstnere av norske som tar på seg de oppgaver kirken stiller dem overfor. Den nye stilart, gotikken, kommer ikke som et resultat av smaksforandring, men av en ny fromhetsfølelse og en ny forståelse av kristendommens vesen. Forståelsen av troens personlige karakter skaper kirker hvor den enkelte kirkesøkende kan ha sin andakt i bortgjemte nisjer og ved flere altere. Gjennom teologiens dristige læresystemer strebes det mot den opphøyede sannhet. Arkitekturen følger med i denne himmelstrebende flukt med sine dristige, slanke tårn og spisse buer. I kunsten må symbolet vike for sann avbildning. Den korsfestede triumferer ikke, men lider på sitt kors. Maria er ikke himmeldronning, men mor, den edle og skjønne gudsmoren. Barnet er ikke konge, men barn. Dette stilskitte kommer også til uttrykk i skulpturen i Grong kirke.

Maria med barnet, fra ca. 1225—1250, tilhører den tidlige gotikk som i Norge vesentlig var inspirert av engelsk billedkunst. I fin og løs holdning sitter hun som den lykkelige mor med det «gotiske smil» om munnen og med barnet på fanget. I sin overjordiske holdning og skjønnhet er hun likevel umiddelbar og nær. Dessverre

Maria med barnet fra 1225—50.

er det bare besøkende ved museet i Trondheim hun møter med sitt smil.

Den **tronende St. Olav** fra den senere del av 1200-årene er vel den vakreste skulptur kirken har fått. Statuen med helgenkongen sittende på sin trone, kledd i

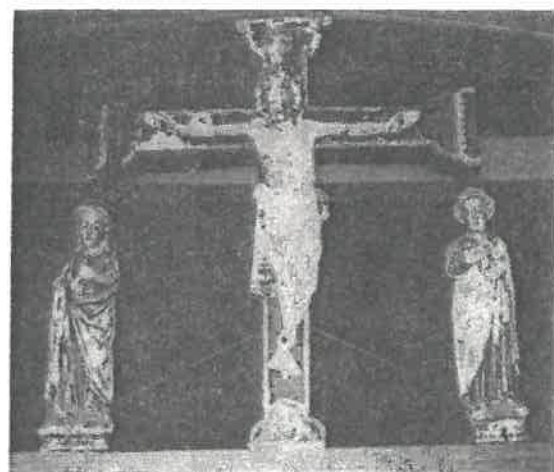

Tronende St. Olav fra ca. 1300.

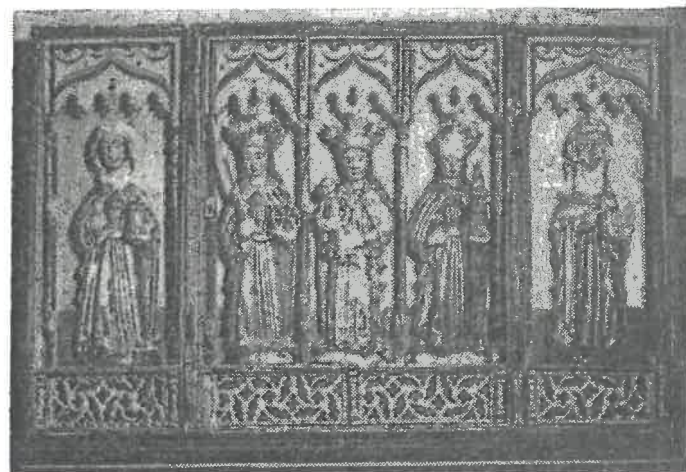

foldrik grønn tunika med rød kappe over, har høygotikkens uttrykksform. Han har helgenkongens opphøyde og verdige trekk. Mens han ellers ofte er fremstilt med et dyr eller et menneske under sine føtter, har han ikke det her. Men hans makt og verdighet fremstilles ved kongekronen, og trolig opprinnelig med septeret i høyre hånd. Denne hånd er imidlertid borte. Statuen som er den eneste fra høygotikken som museet i Trondheim har, har sine forbilder i fransk katedralskulptur og gir oss kanskje en anelse om hvordan de opprinnelige kongestatuer på Domkirkens vestfront har sett ut.

Grong kirke har som flere andre sin korsfestelsesgruppe som var plassert i korbuen. Den er trolig fra slutten av 1200-årene og har gotikkens karakteristiske oppfatning av den korsfestede som den lidende Frelser. De overdrevne lidelsestrekk, stundom bortimot det groteske, som på 1300-tallet ble vanlig, under påvirkning av pasjonsmystikk utgått fra franske og italienske klostre, er enda ikke til stede her. Hodet med tornekrone er svakt bøyd mot høyre. Kroppen henger, som kledet om lændene, mykt og naturlig. De sprikende tær fremhever smerten. Maria og Johannes synes kanskje nokså tilfeldig plassert ved siden av. Men den «bevegelse» som skulle gi slike grupper fasthet i komposisjonen ved tilvendt holdning og oppadvendt blikk — eller andre variasjoner — kom

Korsfestelsesgruppe fra slutten av 1200-årene.

Alterskap fra 1500-årene.

først ved middelalderens slutt. Maria forsøker å beherske sin morssmerte ved å presse hendene sammen. Johannes står i tenksom sorg. Over begge figurene er det en fin tilbakeholdenhet og ærbødighet over den sentrale person. De svakt bortvendte ansiktene og de senkede blikk gir sorgen og smerten en mer innadvendt retning. Den gotiske realisme taler! Figurene er godt bevart. Det gjelder også evangelistsymbolene ved endene av korsarmene.

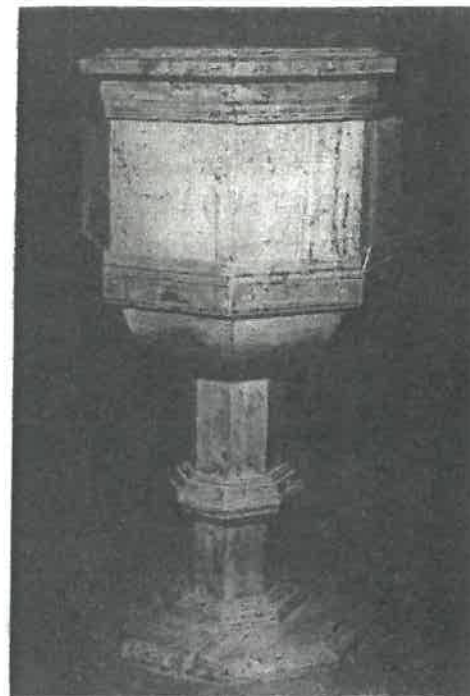
I den gamle stavkirken har det vært 2 alterskap. Det eldste som er meget defekt, befinner seg på museet i Trondheim. Det hører sengotikken til og er sannsynlig en importvare fra Lübeck fra slutten av 1400-årene. Det andre alterskapet som nå er montert på veggen i skipet, til venstre for korbuen, er trolig et norsk arbeid, påvirket av Lübeckerskolen, og hører sengotikken til. Skapet som har lite format, fremstiller fra høyre: Sta. Maria Magdalena, Sta. Katharina, Maria med barnet, Sta. Barbara og Sta. Birgitta. Den siste hjelper oss til å fastsette tilblivelsestiden til en gang på 1500-tallet da hun hadde sin «glansperiode».

Det vi ellers har igjen fra den eldste kirke i Grong, er et

døpefat i messing. Det er av ukjent alder, men sikkert meget gammelt. Ved restaureringen av den gamle døpefonten, ble denne tilpasset dette døpefatet slik at det er i bruk.

undervisning i kunstens form. De er forkynnelse og fortolkning av evangeliet. Messen, med sin mystikk og handlinger som er utilgjengelig for tanken, fikk i skulpturen, et plastisk og konkret innhold.

Men når kirken i Grong skulle få så mange av disse pedagogiske hjelpemidler, er det kanskje ikke usannsynlig at grun-

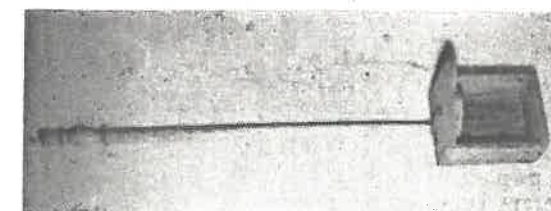
Døpefont fra 1685.

Som vi skjønner, var den gamle kirke usedvanlig rik på kunstgjenstander. Og vi skal være oppmerksomme på at i middelalderen spilte ikke disse bare roller som prydgjenstander, men er først og fremst

Prekestol fra 1685.

nen ligger i et visst konkurranseforhold til andre kirker i Namdal, som Ranem og Nærøy. Ellers har kanskje den teori Jørn Sandnes har lansert om at gildebrødrene har medvirket til den kunstrikkdom Grong kirke hadde, noe for seg. Gildene som stammer fra hedensk tid, kom under kristendommens påvirkning til å få et sterkt religiøst trekk slik at gildebrødrene på sine plasser fikk sine egne kirker eller kapeller, på andre steder, sine egne altere i kirkene.

Offerbøsse fra 1727.

Koret med altertavle.